

Universiteit Leiden

Het monument voor Willem van Oranje door Theo van de Vathorst

Zijn oeuvre is veelzijdig: het bestaat uit portretten, kleinplastiek, monumenten, kleine en grote reliëfs en penningen. In dat kleine werk laat de beeldhouwer zien dat de problemen die een kunstenaar tegenkomt bij het vinden van een goede compositie op klein formaat nauwelijks verschillen van met de moeilijkheden die zich op groot formaat voordoen.

Hij heeft een grote belangstelling voor de kunst van Midden- en Zuid-Amerika, een belangstelling die in zijn werk een echo vindt in zijn voorkeur voor de uitbeelding van de menselijke figuur in ronde, stevige figuren die vaak wat gedrongen zijn. De voorstellingen op de deuren van de dom van Utrecht, geplaatst in 1995 zijn waarschijnlijk zijn bekendste en tevens zijn meest gecompliceerde werk waarin ook - en dat is ongebruikelijk in monumentale beeldhouwkunst - humoristische elementen een rol spelen.

Het reliëf van Willem van Oranje dat op 31 augustus 2009 door de Koningin is onthuld is een goed voorbeeld van de aanpak van de kunstenaar.

Van de Vathorst begon met het zoeken naar de beste plek die hij vond aan de Rapenburgzijde van de Academie. Hij maakte van papier een grote cirkel en bevestigde die met plakband en hulp van trappetjes op de buitenmuur van de Academie om te zien wat de goede hoogte was. Vooral belangrijk was hoe de werking op een afstand zou zijn. Hij kwam op drie figuren in het grote vlak en vandaar uit kwam hij op de gedachte om de horizontale, opvallende witte speklaag in de rode, bakstenen muur te betrekken bij de voorstelling, die werd als een doorlopende tafel gebruikt.

Het is een complexe compositie binnen de cirkelvorm, achter de tafel, bevindt zich de Prins die geflankeerd wordt door de stadssecretaris Jan van Hout; hij was vanaf de oprichting van de Universiteit secretaris van de curatoren van de Universiteit. Tussen de schouders van deze twee kijkt Johan van der Does met zijn imponerende snor nieuwsgierig naar wat er op de tafel gebeurt. Hij is heer van Noordwijk, ofwel de humanistische dichter Janus Dousa, de tweede belangrijke bestuurder in die vroege periode van de Universiteit. Ieder draagt een kanten molensteenkraag die de beeldhouwer in verschillende vormen van aanzicht weergegeven heeft, ook nog eens rekening houdend met de hiërarchie in de groep. De centrale figuur, iets links van het midden is de Prins van Oranje zelf.

Van de Vathorst heeft het niet-tastbare van de stichting van de Universiteit vertaald en concreet gemaakt en naar de toeschouwer toe gebracht. Zijn vondst is dat hij de Prins een beeldje van Minerva in de linkerhand gegeven heeft: de personificatie van de goddelijke macht van het verstand en van de vindingrijkheid van de menselijke geest. Minerva, de Romeinse godin van de kunsten en de oorlog wordt door de stichter over de tafel naar voren geschoven en daarmee presenteert hij de Universiteit.

De keuze van de lezende Minerva als haar schutspatroon was iconografisch nieuw en moet als symbool gezien worden voor wat de Prins met de Universiteit in gedachten had; het was het begin van een grote traditie. De

gevelde lans aan Minerva's voeten was onderdeel van de tegenstelling tussen de wapenen en de kunsten en hij beklemtoont het contemplatieve karakter van deze godin met een boek - gewapend blijft zij wel.

In zijn rechterhand houdt de Prins de opgerolde stichtingsoorkonde waarop alleen het monogram van de beeldhouwer te lezen is.

De onderste scène is er een van een James Thurber-achtige humor: een Leids duo dat de laatste Spanjaard de stad uit schopt.

Het monument dat Theo van de Vathorst voor Willem van Oranje ontwierp aan de muur van de Leidse Academie zal de komende vijfhonderd jaar bewondering oogsten.

LT september 2009

Literatuur: Louk Tilanus, *Theo van de Vathorst. Het beeld en het verhaal*, Zwolle 2004.